

Waar de kaart eindigt, begint het verhaal

In de ban van het territorium

In een wereld die snel verandert, vallen oude tradities weg en wankelen vaste structuren. We zitten midden in een zoektocht naar zingeving en betekenis in een wereld in crisis. Veel oude verhalen verliezen hun kracht, waardoor we ons afvragen wat het leven echt betekent. Tegelijkertijd zorgen de overvloed aan informatie en de chaos om ons heen ervoor dat het moeilijker wordt om de essentie van dingen te begrijpen. Alles is met elkaar verbonden, en dat maakt het nog ingewikkelder.

Door deze veranderingen kunnen we ons verloren voelen, alsof we een druppel zijn in een enorme oceaan van complexiteit. Ook organisaties hebben moeite om de nieuwe werkelijkheid te begrijpen. Waar vroeger simpele kaarten en modellen genoeg waren, blijken die nu niet meer te helpen. Maar dit hoeft geen reden tot paniek te zijn. In plaats daarvan is het een kans om op een nieuwe manier naar de wereld te kijken en betekenis te geven aan wat er gebeurt.

Het vermogen om betekenis te maken, of sensemaking, speelt hierbij een grote rol. Het helpt ons niet alleen de wereld te begrijpen, maar ook actief te beïnvloeden. De woorden van Korzybski, "de kaart is niet het territorium", zijn hierbij belangrijk. Ze herinneren ons eraan dat achter de chaos altijd een diepere werkelijkheid schuilt. Om die werkelijkheid te ontdekken, moeten we bewust vertragen en openstaan voor nieuwe ervaringen. Juist dan kunnen we zingeving vinden en onszelf transformeren.

Amsterdam ontwaakt

Het ochtendgloren omhelst Amsterdam als een zachte deken van goud. De grachten, stil en spiegelend, lijken oneindig diep, alsof ze de geheimen van eeuwen her in hun wateren verbergen. Langs de kades staan de oude huizen als trouwe wachters, met gevels die in het zachte licht fluisteren over verloren tijden. De stad ontwaakt met een kalmte die slechts een moment duurt: het ritmische geklik van schoenzolen op kasseien mengt zich met het doffe geratel van fietskettingen. In een knus

café, waar de geur van versgebakken brood de lucht vult, zit Nora, een reizigster, omringd door de schaduw van verhalen die ze nog moet ontdekken.

De stad lijkt op het scherm overzichtelijk: netwerken van straten, namen van bruggen en pleinen, alles geordend en gedocumenteerd. Toch, als Nora naar buiten kijkt, beseft ze dat de werkelijke stad veel rijker en gelaagder is. De geur van koffie vermengt zich met die van vochtige bakstenen. Fietzers bellen luid, hun wielen ratelend over de kasseien, taxi's toeteren ongeduldig, terwijl toeristen zich vergapen aan de gevels. Het scherm toont een route, maar de ervaring is veel meer dan dat.

De woorden van Alfred Korzybski komen bij haar op: *“De kaart is niet het territorium.”* Deze uitdrukking, ooit uitgesproken door een visionaire denker, is een venster naar een diepe waarheid. Zo eentje die zo vanzelfsprekend is, dat je vergeet hoe fundamenteel hij is.

Kaarten, modellen en schema's zijn slechts representaties, vereenvoudigingen van een wereld die eindeloos complex en levendig is. Ze helpen ons navigeren, maar ze misleiden ook, door ons te doen geloven dat ze het geheel omvatten. Nora voelt zich gevangen in deze paradox, terwijl ze haar weg vervolgt door de smalle stegen en over de bruggen van Amsterdam.

De verleiding van de eenvoud

Onder het loof van oude platanen passeert Nora een kleine boekwinkel. In de etalage ligt een atlas, opgevouwen op een kaart van Europa uit de 16e eeuw. De lijnen zijn grillig, de continenten soms onherkenbaar vervormd. Een herinnering aan de tijd dat ontdekkingsreizigers zoals Columbus en Magellaan kaarten tekenden op basis van gefragmenteerde kennis. Ze versimpelden de wereld, omdat ze moesten. Toch wisten ze dat hun kaarten slechts voorlopige weergaven waren, voorlopers van een groter, nog onbekend geheel.

Nora staart naar de oude kaart en vraagt zich af: zijn de kaarten van nu werkelijk zoveel beter? We hebben een enorme hoeveelheid aan kaarten van de wereld: narratieven: algoritmen en satellieten, databases en kunstmatige intelligentie. Maar ook onze kaarten, hoe gedetailleerd ook, zijn beperkt. Ze missen de nuances, de onverwachte ontmoetingen en de stille schoonheid van het onbekende.

Zoals Nora ontdekt, kan een kaart je leiden, maar nooit de volledige reiservaring geven. De geur van kaneelbroodjes, de glimlach van een vreemdeling, het geluid van een klokkentoren in de verte—dit zijn dingen die geen kaart kan vastleggen.

De digitale lens

Ze loopt verder, haar blik gevangen door de schermen van mensen om haar heen. Iedereen lijkt zich door de stad te bewegen met hun ogen gefixeerd op digitale kaarten, hun eigen blauwe stip die hen vertelt waar ze zijn. Sociale media, nieuwsfeeds en algoritmen—deze nieuwe kaarten vormen de lens waardoor mensen de wereld zien. Maar net zoals de oude kaarten van ontdekkingsreizigers, tonen deze kaarten slechts een beperkt deel van de werkelijkheid. Nora herinnert zich de woorden van Alan Watts uit een podcast die ze luisterde: *“The menu is not the meal.”* Probeer maar eens een menu te eten, denkt ze. Wat we zien op onze schermen, in onze gepersonaliseerde nieuwsfeeds, is slechts een voorproefje, een selectieve interpretatie van een veel groter verhaal.

In het digitale tijdperk wordt het territorium nog vaker verkeerd begrepen. Waar eens een enkele kaart de wereld vereenvoudigde, zijn er nu ontelbare kaarten, elk met hun eigen vertekeningen en blinde vlekken. Het resultaat? Een gefragmenteerd begrip van de werkelijkheid, waarin mensen zich verliezen in hun eigen digitale labyrinten.

De realiteit achter de façade

Gevangen in deze gedachten bereikt Nora de Dam, het bruisende hart van de stad. Hier, te midden van de toeristen, straatartiesten en duiven, lijkt de wereld in beweging, levendig en chaotisch. Een symfonie van leven.

De kaart op haar telefoon toont enkel een leeg plein, een kale ruimte tussen de lijnen van straten. Maar de werkelijkheid is allesbehalve leeg. Elk individu hier draagt zijn eigen verhaal, zijn eigen perspectief. Het plein is een mozaïek van levens, onzichtbaar voor degene die enkel naar de kaart kijkt. Maar dat eigen verhaal, dat perspectief, is nog geen kaart.

Een kaart toont objectieve patronen, terwijl perspectieven dynamisch en subjectief zijn. Een kaart van Parijs wijst de weg naar de Eiffeltoren, maar de ervaring van het zien van het monument—de emotie, de herinnering die je eraan koppelt—valt buiten haar bereik.

Wanneer we vasthouden aan alleen kaarten, missen we de rijkdom van perspectieven. Maar er is ook een gevaar in het omgekeerde: een caleidoscoop aan perspectieven zonder houvast kan ons overweldigen, net zoals iemand die verdwaalt in de wirwar van straten zonder kaart. Welk perspectief is belangrijk

Nora staat stil en neemt alles in zich op. De kracht van de kaart ligt in haar eenvoud, maar haar zwakte in het negeren van de rijke complexiteit van het territorium. Net zoals in het leven. De kaarten die we maken, of het nu geografische, politieke of ideologische kaarten zijn, bieden ons houvast. Maar ze kunnen ons ook gevangen houden in starre kaders, ons afsluiten van nieuwe mogelijkheden.

Het ongrijpbare territorium

Korzybski's inzicht, dat de kaart nooit het territorium is, klinkt eenvoudiger dan het werkelijk is.

Het lijkt misschien vanzelfsprekend dat een kaart niet alles kan omvatten, maar in ons dagelijks leven blijven we vaak vasthouden aan mentale modellen en schema's alsof ze de werkelijkheid perfect weergeven. Waarom? Omdat het alternatief—leven zonder vaste kaarten—ons op een fundamenteel niveau onzeker maakt.

In een wereld die steeds sneller verandert, bieden kaarten houvast. Ze maken het mogelijk om complexe realiteiten te vereenvoudigen en daardoor hanteerbaar te maken. Denk aan onze huidige omgang met mentale gezondheid. Psychiatrische diagnoses, zoals depressie of angststoornissen, zijn nuttige kaarten die ons helpen symptomen te begrijpen en behandelingen te vinden. Maar deze categorieën zijn ook rigide: ze vatten menselijke ervaring samen in gestandaardiseerde termen en negeren soms de unieke context van iemands leven. Het risico is dat we de mens achter de diagnose vergeten, net zoals we de stad achter de plattegrond vergeten.

"There is no such thing as philosophy-free science; there is only science whose philosophical baggage is taken on board without examination." - Daniel Dennett

Dit geldt net zo goed voor onze kaarten. Elke kaart, of die nu door wetenschappers, politici of techbedrijven wordt gemaakt, draagt impliciete aannames en waarden met zich mee. Als we die aannames niet kritisch onderzoeken, riskeren we dat onze kaarten ons meer verblinden dan leiden.

Neem bijvoorbeeld hoe het internet ons verleidt met de belofte van een oneindige bron aan perspectieven. Op sociale media kan iedereen zijn mening ventileren, en algoritmes leveren ons een stroom van standpunten en ervaringen. Maar deze constante stroom van perspectieven kan ons juist overweldigen en verdelen. Zonder een samenhangend kader blijven we rondlopen in een chaotische verzameling van ideeën, een caleidoscoop waarin we de samenhang en het echte inzicht verliezen.

Een ander gevaar is het stapelen van kaarten: het idee dat meer narratieven of modellen automatisch tot een volledig begrip leidt. Denk aan de financiële crisis van 2008. Hier faalden stapels economische modellen en risicobeoordelingen, omdat ze elkaar versterkten zonder de bredere

realiteit van menselijke irrationaliteit mee te nemen. Het territorium—de grillige aard van markten en emoties—ontsnapte aan de kaarten, met desastreuze gevolgen.

De les?

We moeten altijd kritisch blijven, niet alleen ten opzichte van de kaarten die we gebruiken, maar ook van de wereld die we proberen te begrijpen. We moeten accepteren dat kaarten noodzakelijk zijn, èn leren om ze flexibel te hanteren. In een snel veranderende wereld betekent dit dat we voortdurend onze kaarten moeten herzien en bereid moeten zijn nieuwe perspectieven toe te laten.

De wereld is te groot, te complex en te veranderlijk om ooit volledig in een kaart te vangen. Maar dat is niet iets om bang voor te zijn; het is juist een kans. Het ongrijpbare territorium daagt ons uit om voortdurend te leren, te groeien en ons aan te passen. Zoals Nora in Amsterdam leerde: de kaart kan je naar nieuwe plekken brengen, maar de echte rijkdom ligt in de ervaring van het territorium zelf.

Wil je nu ook leren onderscheid te maken tussen kaart en territorium?

Dan ga ik direct eerlijk zijn. Het is niet eenvoudig of iets dat je in een namiddag leert. Het vraagt persoonlijke ontwikkeling en oefening, maar daar krijg je dan ook veel plezier en mogelijkheden voor terug! Zodat je met vertrouwen en plezier in de complexiteit kunt staan.

Dat is ook waarom ik de 10-daagse leerreis **Meesterschap in Complexiteit** jaarlijks aanbied. Samen met inspirerende en ervaren sensemakers.

Kijk voor de laatste info op <https://www.sense-making.nl/>